

Kirjoituskurssilta helpotusta graduntekijän rimakauhuun

Tieteellinen kirjoittaminen tuntuu hankalalta monelle graduntekijälle. Kirjoittamisen hankaluudet kytkeytyvät käsitukseen itsestä kirjoittajana ja akateemiseen vuorovaikutuskulttuuriin. Vapaakirjoittaminen ja erilaiset palautteen antamisen tavat saattavat vähentää rimakauhua. Katsaus esittelee kokemuksia Tampereen yliopistossa järjestetyltä kirjoittamiskurssilta. Työpajamuotoisesta kirjoittamisen ohjauksesta voisivat hyötyä myös jatko-opiskelijat.

Kirjoittaminen on keskeinen akateeminen taito, opiskelijoiden ja tutkijoiden työväline. Tähän nähden kirjoittamisesta puhutaan yliopistolla vähän. Tarjolla oleva kirjoittamisen opetus painottuu tieteellisen tekstin ominaispiirteisiin. Viimeistään graduntekovaiheessa moni taitavakin kirjoittaja tuntee rimakauhua. Kirjoittamisen ohjausta lisäämällä on mahdollista ehkäistä opintojen viivästymistä. Olen järjestänyt Tampereen yliopiston Johtamiskorkeakoulussa, ympäristön ja alueiden politiikan opintosuunnassa graduvaiheen opiskelijoille kaksi kertaa prosessikirjoittamisen kurssin. Tarkastelen tässä artikkelissa kurssilla muodostunutta näkemystä kirjoittamisesta ja kurssilla käyttämiämme työtapoja.

Sujuva kirjoittaminen ajatellaan usein taitona, joka ihmisellä joko on tai ei. Marja-Liisa Trux (2009) on kirjoittanut akateemisen kirjoittamisen ympärillä leijuvasta nerouden haamusta. Akateemisia sisältöjä opitaan Truxin mukaan persoonattomasti, neutraaleina totuuksina, ja opiskelijoilla on vaikeuksia nähdä itsensä tekijöinä. Mikäli tiede nähdään viimeisen totuuden sijaan moniäänisenä keskusteluna, alkaa oman äänen liittäminen haluamaansa traditioon näyttäytyä mahdollisena.

Kimmo Svinhufvud (2007) on erotellut kuusi erilaista kirjoittamiskäsitystä. Kirjoittaminen voidaan ajatella 1) taitona (mm. oikeakielisyys), 2) luovuutena (omaperäisyys), 3) prosessina, 4) tekstilajin tuottamisena (esim. tieteellinen artikkeli, mielipide), 5) sosiaalisena toimintana ja 6) sosiopoliittisena toimintana. Prosessikirjoittaminen etenee erilaisina työvaiheina: valmistautuminen, luonnostelu, palaute, muokkaaminen, toimittaminen, oikoluku, julkistaminen ja arviointi (Linnakylä ym., 1988). Kirjoittamisen voidaan ajatella olevan aina sosiaalista, sillä kirjoittamme osana jotakin yhteisöä päiväkirjaakin kirjoittaessamme. Svinhufvudin mukaan kokonaisvaltainen kirjoittaminen koostuu kaikista mainituista kirjoittamiskäsityksistä, mikä antaa kirjoittajalle liikkumavaraa.

Järjestämäni kirjoituskurssin tavoite on madaltaa kirjoittamiseen ryhtymisen kynnyistä. Miellän kurssin laajemmin akateemisena ryhmäohjauksena. Kirjoittamisen näkeminen Svinhufvudin (2007) tavoin sosiopoliittisena toiminta-

na kiinnittää huomion kirjoittamiseen liittyviin valtarakenteisiin. Mari Käyhkö (2014) on tutkinut työläistaustaisten naisten kokemuksia yliopisto-opiskelusta. Koulutuksessa kodin edustama kulttuuri ja keskiluokkainen koulutusjärjestelmä kohtaavat, ja opiskelijoilla saattaa olla erilaiset resurssit toimia osana koulutusjärjestelmää. Vaikka Käyhkön tutkimat naiset olivat menestyneet opinnoissaan hyvin, oli opiskelu yliopistossa silti synnyttänyt heissä epämielisiä vierauden ja alemmuuden tunteita. Tämä ilmeni Käyhkön mukaan selkeimmin seminaaritalanteissa. Oman äänen avaaminen, tilan ottaminen ja itsensä näkyväksi tekeminen koetaan vaikeaksi ja vieraaksi. Käyhkön mukaan eriarvoistavat rakenteet kietoutuvat yliopistossa käytettävään kieleen ja vuorovaikutusmalleihin, minkä vuoksi niitä on tarkasteltava kriittisesti. Kirjoittamisesta ja teksteistä keskustelu tapahtuu yliopistolla pääsääntöisesti monien hankaliksi kokemissa seminaaritalanteissa.

Full monty – paljastumisen pelosta onnistumisen kokemuksiin

Prosessikirjoittamisen kurssi on toteutettu kaksi kertaa viiden opintopisteen laajuksena ja yhden lukukauden pituisena. Kurssin työskentely koostui kokoontumisissa ja kotona tehdyistä kirjoitusharjoituksista, keskustelun pohjaksi luetuista artikkeleista sekä opettajan alustuksista. Opiskelijoiden toiveissa suosituimmiksi nousivat vakavat aiheet, kuten tutkimussuunnitelman ja kirjallisuuskatsauksen laatiminen, teorian rooli opinnäytteessä ja viittauskäytännöt. Kirjoituskurssin ajatuksena oli tarkastella kirjoittamista käytännöllisenä toimintana. Yliopistolla puhutaan varsin vähän siitä, millä konkreettisilla tavoilla tekstit tehdään. Kurssilla keskustelimme esimerkiksi kirjallisuuden kanssa työskentelystä ja luetun kirjoittamisesta tekstiksi. Keskustelimme monipuolisen lukemisen – myös kaunokirjallisuuden – merkityksestä tieteelliselle kirjoittamiselle ja kielen sujuvuudelle. Läpi kurssin kulkeneita teemoja olivat aika-tila ja työn jaksottaminen.

Rimakauhun selättämiseksi tehtiin kurssilla monia leikkisiä harjoituksia. Pyysin opiskelijoita esimerkiksi luke-

maan Astrid Lindgrenin tekstin ”Peppi keksii pönkin” ja kirjoittamaan, mistä siinä oli alueiden ja ympäristön poliittisuuden näkökulmasta kyse. Toinen esimerkki on vapaakirjoitus aiheesta ”Gradu ja teoria menivät kahville”. Eräässä kirjoituksessa Teoria kyseli Gradulta, miksi tämä ei ollut soitellut; toisessa ne halusivat istua sylikkään. Nauroimme paljon. Graduideoin kiteyttämiseksi kirjoitimme gradusta kirjeen isovanhemmille. Opiskelijoiden mielipiteitä jakoi harjoitus ”20 minuutin gradu”. ”Kirjoitimme gradun” viiden minuutin pätkissä: otsikko, sisällysluettelo, johdanto, tutkimuskysymykset, aineisto ja menetelmät sekä johtopäätökset. Tavoitteena oli tuottaa kokemus, että gradun eri osiin pystyy tuottamaan tekstiä, lyhyessäkin ajassa. Muutama opiskelija koki harjoituksen ahdistavaksi, mutta osa piti harjoitusta kurssin parhaana antina. Moni kävi ensimmäistä kertaa käsiksi joihinkin gradun osioihin.

Sitoutin opiskelijoita työskentelyyn epämuodikkaalla tavalla: kurssilla oli läsnäolopakko. Työskentely oli intensiivistä ja keskustelimme henkilökohtaisistakin asioista, joten pidin tarpeellisena, että kaikki osallistuivat samalla sitoutuneisuuden asteella. Kirjoittamiskurssista muodostui Powerpoint-vapaa vyöhyke. Pyysin opiskelijoita tuomaan kurssille lehtiön ja kynän. Hiljentyessämme kirjoittamaan oli kurssitapaamisissa ainutlaatuinen tunnelma. Käsien kirjoittaminen näyttää olevan katoavaa kulttuurivaroa, mutta sitä puoltavat aivotutkimuksen tulokset, joiden mukaan käsin kirjoittaminen aktivoi useampia aivoalueita kuin näppäimistöllä kirjoittaminen ja saattaa vaikuttaa muistiin, hahmotuskykyyn ja oppimistuloksiin (Konnikova, 2014). Teimme teknologiavapaudesta yhden poikkeuksen kokeillen mikroluokassa verkossa yhdessä kirjoittamisen mahdollisuuksia.

Keskeisenä menetelmänä kirjoittamiskynnyksen matalamiseksi käytimme vapaakirjoittamisen (engl. freewriting) menetelmää (mm. Elbow, 1997). Vapaakirjoittaminen tarkoittaa tautonta itselle kirjoittamista kiinnittämättä huomiota rönäilyyn tai oikeakielisyyteen. On vain yksi sääntö: kirjoittaminen ei saa pysähtyä. Vapaakirjoittaminen auttaa ”kirjoituslihasten” kehittämisessä siten, että alkuun pääseminen ja kirjoittaminen ylipäättään helpottuvat. Vapaakirjoittamisen tuloksena syntyvän tajunnanvirtatekstin muokkaaminen on Elbowin mukaan jopa helpompaa kuin hitaasti työstetyn, sillä nopeasti suollettua tekstiä on helpompi vaikka poistaa kokonaan. Vapaasti kirjoitettu teksti on usein ilmaisultaan rikkaampaa kuin huolella työstetty akateeminen teksti, ja siten vapaakirjoituksella aloittaminen voi auttaa lopullisen tekstin elävöittämisessä. Parhaimmillaan vapaakirjoittaminen antaa mahdollisuuden sisäisen dialogin käymiseen tekstimuodossa ja kehittää ajattelua. Vapaakirjoittaminen tuottaa kokemuksen itsestä kirjoittajana, kun tekstiä saa aikaiseksi.

Vapaakirjoitusta voi tehdä 10–15 minuutin mittaisina harjoituksina. Prosessikirjoittamisen kurssilla emme tehneet harjoituksia täysin vapaasti, vaan tarkoituksena oli samalla työstää jotakin kirjoittamiseen liittyvää kysymystä. Kirjoitimme muun muassa tehtävänannoilla ”Minä kirjoittajana” ja ”Kirjoittaminen sujuu, kun...”. Kirjoittaminen ei ollut myöskään täysin yksityistä, sillä kirjoitushetken jälkeen kävimme keskustelukierroksen, jossa pyysin nostaamaan esiin joitakin syntyneitä ajatuksia. Monet opiskeli-

jat kertoivat vapaakirjoitusharjoitusten auttaneen graduun liittyvien ajatusten jäsentämisessä.

Kimmo Svinhufvud (2013) on väitöskirjassaan tarkastellut graduseminaaritilanteita ja graduohjaustapaamisia vuorovaikutuksena. Hän on muun muassa tutkinut, miksi graduseminaarissa ei synny toivotun kaltaista vilkasta keskustelua. Graduseminaaari on usein latautunut tilanne, jossa sekä esittelyvuorossa oleva graduntekijä että opponentti kokevat suorituspainetta muiden jäädessä yleisön rooliin. Yliopisto-opiskelijoilla ei välttämättä ole automaattisesti niitä keskustelu- ja vuorovaikutustaitoja, joita seminaaritilanteessa edellytetään. Svinhufvudin mukaan opiskelijat voisivat hyötyä palautteen harjoittelemisesta pienemmissä ryhmissä sekä palautteen jäsentämisestä jollakin muulla tavoin kuin hampurilaismallilla, tekstin etene- mistä seuraten. Kirjoittamiskurssilla kävimme keskustelua ja kommenttikierroksia, jolloin jokainen vuorollaan pääsi sanomaan sanottavansa. Hiljaisemmat kiittivät että hiukan ”tuupittiin” vuoron ottamisessa. Luottamuksellista ilmapiiriä kurssille loi, kun jaoin omia kokemuksiani kirjoittamisen ja vuorovaikutuksen hankaluuksista ja tein itse kaikki harjoitukset.

Palaute on tavallisesti jollakin tavalla korjaavaa tai ohjaavaa, mutta se voi olla myös ei-arvottavaa, kuvailevaa. Peter Elbow (1989) on esitellyt erilaisia palautteen antamisen tapoja. Hän arvelee jokaisen kirjoittajan haluavan ennen kaikkea tietää, mitä lukijan päässä tapahtuu tämän lukiessa tekstiä. Tämän ajatuskulun avaamiseksi Elbow ehdottaa palautemenetelmää, jota hän kutsuu ”mielen eloku- vaksi” (Movie of the Mind). Tekstiä voidaan kuvailla esimerkiksi ääninä – missä kohtaa teksti huutaa, valittaa tai saarnaa – tai vaikka säätiloina – missä kohdin tekstiä on sumuista, missä paistaa aurinko, missä on kylmää tai sa- teista. Prosessikirjoittamisen kurssilla kokeilimme palautteenantotekniikkaa pareittain. Pari kertaa ei vielä riittä harjaannuttamaan uudenlaiseen palautteenantotapaan, mutta ei-arvottavan palautteen harjoittelemisesta olisi hyötyä akateemisessa vuorovaikutuskulttuurissa.

Lopuksi: Uusi iloinen graduseminaaari?

Vuorovaikutus on akateemisen työskentelyn ytimessä ja ansaitsisi nykyistä enemmän huomiota. Olen koettanut luoda prosessikirjoittamisen kurssista tasavertaisuuden, luovuuden, luottamuksen ja myös vastarinnan tilan. Opiskelijapalautteessa kurssia on kutsuttu muun muassa graduterapiaksi. Intuitiivisesti olen tullut soveltaneeksi kurssilla joitain hyväksymis- ja omistautumisterapian menetelmiä, kuten uusien työtapojen omaksumista, opiskeluun liittyvien arvojen ja tavoitteiden kirkastamista sekä opiske- luun liittyvien vaikeiden ajatusten hyväksymistä (ks. Poutanen & Nieminen, 2012). Siitä, millä tavalla kurssin opit mahdollisesti jalostuvat gradutuotteliaisuudeksi ei ole seur- rantatietoa. Muutamat kurssilaiset ovat jääneet graduoh- jattaviksi.

Vapaakirjoittaminen on osoittautunut hyväksi menetel- mäksi kirjoittamisen lukkojen avaamisessa. Kerran viikos- sa toistuva kirjoittaminen luo opiskelijoille rutiinin, josta saattaa olla konkreettista hyötyä gradunkin kirjoittami- sessa. Suurin muutos, jonka jatkossa tekisin kurssin työ-

tapoihin, on tehdä kurssista vähemmän opettajavetoinen ja enemmän dialoginen. Olen ottanut kurssilla tehtäväkseni alustaa monista aiheista, vetää keskustelukierroksia, kommentoida opiskelijoiden tekstejä sekä raportoida koontumisista jälkikäteen Moodleen. Opiskelijat voisivat tehdä nämä osana kurssisuoritusta. Kurssin työskentelyn raportointi voisi tapahtua avoimessa blogissa, jolloin kurssista voisivat hyötyä muutkin kuin sille osallistuneet. Kirjoitusharjoituksia olisi mielekästä käsitellä pareittain tai pienissä ryhmissä. Samalla tekstejä käsitellessämme voisimme harjaantua erilaisiin palautteen antamisen tapoihin. Uusia inspiroivia harjoituksia voisivat olla kuvasta kirjoittaminen, ulkona kirjoittaminen sekä kävelyretken jälkeen kirjoittaminen. Samalla harjaantuvat työtavat ja analyysitaidot.

Kurssilla kirjoittamista on lähestytty Svinhufvudia seuraten kokonaisvaltaisena yksilöllisenä, yhteisöllisenä ja yhteiskunnallisena ilmiönä, tietona ja taitona. Työskenteleä kuvaaisi paremmin esimerkiksi ”Kirjoitustyöpaja”. Ajatus prosessikirjoittamisesta olisi hyvä sitoa kurssityöskentelyyn, sillä kirjoittamisen hankaluudet ovat usein edessä, kun ensimmäistä raakaversiota ryhdytään muokkaamaan valmiiksi tekstiksi. Kurssilla olisi hyvä ottaa pidempijärteiseen käsittelyyn jokin teksti, vaikkapa pätäkä opiskelijan gradusta. En ole halunnut tehdä kurssista graduseminaarin rinnalla kovin työllistävää, enkä toisaalta liian päällekkäistä. Ihanteellisessa tilanteessa näkisin, että erillistä prosessikirjoittamisen kurssia ei tarvittaisi, sillä työskentely graduseminaareissa olisi järjestetty siten, että samat asiat tulisivat siellä käsitellyiksi. En usko sen syövän graduseminaarin tavoitteita, mikäli seminaareissa kokeiltaisiin uusia työskentelytapoja. Vastaavasta kirjoittamiskurssista saattaisivat hyötyä myös tohtoriopiskelijat. Kirjoittamisen opetuksen tehtävänä on kasvattaa rohkeita kirjoittajia.

Minna Santaola työskentelee tutkijana Tampereen yliopiston Johtamiskorkeakoulussa. Teksti pohjautuu yliopistopedagogiikan opintoihin kuuluvaan yhteisölliseen kehittämistyöhön. Laajempi raportti on saatavissa kirjoittajalta.

LÄHTEET

- Elbow, P. & Belanoff, P. (1989). *Sharing and responding*. New York: Random House.
- Elbow, P. (1997). Freewriting and the problem of wheat and tares. Teoksessa: J.M. Moxley & T. Taylor (toim.). *Writing and publishing for academic authors*. Lanham MD: Rowman & Littlefield.
- Konnikova, M. (2014). What's lost as handwriting fades. *New York Times*, Science, 2.6.2014.
- Käyhkö, M. (2014). Kelpaanko, riitänkö, kuulunko? Työläistaustaiset naiset, yliopisto-opiskelu ja luokan kokemukset. *Sosiologia* 1/2014, 4–20.
- Linnakylä, P., Mattinen, E. & Olkinuora, A. (1988). *Prosessikirjoittamisen opas*. Otava: Keuruu.
- Poutanen, K. & Nieminen, J. (2012). Hyväksyen kohti arvojen mukaista opiskelua? Hyväksymis- ja omistautumisterapian menetelmien soveltaminen opinnoissaan viivästyneiden ryhmäohjauksessa. Teoksessa: M. Mäkinen, J. Annala, V. Korhonen, S. Vehviläinen, A.-M. Norrgrann, P. Kalli & P. Svärd (toim.). *Osallistava korkeakoulutus*. Tampere university press.
- Svinhufvud, K. (2007). *Kokonaisvaltainen kirjoittaminen*. Tammi: Helsinki.
- Svinhufvud, K. (2013). *Opinnäytteen kirjoittaminen vuorovaikutuksena. Keskustelunalyttinen tutkimus graduseminaarien ja gradunohjaustapaamisten vuorovaikutuksesta*. Akateeminen väitöskirja, Helsingin yliopisto.
- Trux, M.-L. (2009). Yksin mutta yhdessä: akateeminen kirjoittaminen ja nerouden haamu. Teoksessa: K. Räsänen (toim.). *Tutkija kirjoittaa – esseitä kirjoittamisesta ja kirjoittajista akateemisessa työssä*. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja B-104. Saatavana: <http://epub.lib.aalto.fi/pdf/hseother/b104.pdf>.